

Vystomasis švietimas (Development education)

Informacinis dosje

Kodėl vystomasis švietimas?

Pasaulio bankas apskaičiavo, kad 1 proc. sumažėjęs ekonomikos augimas įstumia 20 milijonų žmonių į gyvenimą žemiau skurdo ribos. Bet ekonomika - tik viena globalinės tarpusavio priklausomybės dalis. Kartu išgyvename gripo pandemijos ir kitų ligų riziką, aplinkos taršos pasekmes. Pasaulinė sveikatos organizacija globalinį klimato atšilimą sieja su tiesiogine grėsme kiekvieno iš mūsų sveikatai.

„Aš nesu atėnietis ar graikas, esu pasaulio pilietis“, - pasakė Sokratas tarsi žvelgdamas į XXI amžiaus žmogų. Šiame amžiuje kaip nė viename ankstesniame esame pasaulio bendruomenės dalis, nes ekonominiai santykiai ar socialinės problemos nebepaiso nacionalinių sienų. Visuotinė ekonomikos krizė akivaizdžiai parodė, kaip stipriai esame vieni su kitais susiję.

Šiuolaikiniam žmogui svarbu empatiškai suvokti, ką kitam reiškia gyventi skurde, stichinių nelaimių, socialinių neramumų ar karinių konfliktų zonoje. Ką reiškia patirti pažeminimą dėl lyties, religijos ar tautybės. Suvokti, kaip glaudžiai esame šiame pasaulyje vieni su kitais susiję. Iš(si)ugdyti norą padėti ne tik savo artimiausiems žmonėms ar savo tautiečiams, bet ir laukiantiems pagalbos tolimiausiuose mūsų planetos kampeliuose. Tokio jautrumo ir aktyvumo moko vystomasis švietimas, kartais dar vadinamas globaliu švietimu.

Vystomasis švietimas padeda suprasti globalią tarpusavio priklausomybę, jos mastą ir ugdo būti pasaulio piliečiais. Ką reiškia būti pasaulio piliečiu, taikliai apibūdino už vystomąjį bendradarbiavimą atsakingas eurokomisaras Andris Piebalgas: tai supratimas, jog sunku būti laimingais vienoje pasaulio dalyje, kai kita pasaulio dalis kenčia. Esame susiję ne tik ekonomiškai. Europos saugumas priklauso nuo skurdžiausių šalių vystymosi tempų. Ligos, tarptautinis nusikalstamumas, migracija, aplinkos tarša taps nevaldomi, jei recesija pakenks skurdžiausių šalių pažangai. Pagalba yra investicija į mūsų pačių saugumą, turint omenyje ne tik taiką, stabilumą, bet ir materialinę gerbūvį, demokratiją, balso teisę.

Įsipareigojimas vystymuisi

Į Europos Sąjungą įstojusi Lietuva iš šalies paramos gavėjos tapo šalimi donore. Be privalumų, kuriuos įgijome kaip Europos bendruomenės nariai, yra ir atsakomybė. Lietuva padeda Baltarusijai, Moldovai, Ukrainai, Armėnijai, Azerbaidžanui, Gruzijai, Afganistanui, Irakui, pagal galimybę ir kitų regionų šalims, ypač skurdžiausioms Afrikos valstybėms.

“Baltijos šalys – informuotumo didinimas apie vystymą”

Nors įsipareigojimai apibrėžti skaičiais (naujosios Europos Sąjungos šalys iki 2015 m. įsipareigojo skirti paramai 0,33 nuo BVP), kalbame ne tik apie finansinę paspirtį, bet ir apie paramą demokratijos, žmogaus teisių, ekonomikos kūrimo srityse.

Skeptikai kartais tvirtina, kad remiami žmonės įpranta nieko neveikti. Tačiau pagalbos tikslas, pasak Andrio Piebalgo, - ne vienkartinė finansinė injekcija, bet ekonomikos augimo, demokratijos skatinimas, švietimo sistemos įtvirtinimas, kad šalis toliau pati galėtų kurti savo gerovę.

Pavyzdžiui, Haiityje svarbu atkurti po 2009 m. šią šalį ištikusio žemės drebėjimo sugriautą infrastruktūrą, tačiau lygiai taip pat svarbu sudaryti galimybę kiekvienam piliečiui įgyti bent pradinį išsilavinimą. Šiuo metu Haiityje nėra privalomo pradinio išsilavinimo, tik privačios mokyklos. „Jeigu žinai istoriją, gerbi šalį, tik tuomet gali suprasti esminę iššūkių priežastį. Šia prasme vystomasis švietimas yra kritiškai svarbus“, - pabrėžia eurokomisaras.

Svarbu ne vien įsipareigojimai Europos Sąjungos ar atskiros valstybės lygiu. Norint suprasti, kodėl kiekvienam asmeniškai turėtų rūpėti globalios problemos, pirmiausia reikalinga informacija ir galimybė visuomenei įsitraukti į šią veiklą. Kuo ankstyvesniame amžiuje suteikiamos tokios žinios, tuo moralinė pareiga tikresnė. Vadinasi, tuo didesnė tikimybė, kad tokią pagalbą priimsime kaip savaime suprantamą dalyką.

„Viso pasaulio berniukai ir mergaitės yra draugai. Jų draugystė išgelbės pasaulį“, - tokia yra vienos vaikų piešinių konkurso dalyvės vizija. Ji gerokai skiriasi nuo sunkmečiu ne tik Lietuvos, bet ir Vakarų žiniasklaidoje iškylančio klausimo „Kodėl turime padėti kažkam pasaulyje, kai mūsų pačių skurstančiųjų skaičius tik auga?“. Bet juk skurdas - reliatyvi sąvoka. Skurdas Norvegijoje skiriasi nuo skurdo Lietuvoje, o skurdas Lietuvoje skiriasi nuo skurdo Nigerijoje, Afganistane ar Siera Leonėje. Jį išmatuoti nėra paprasta, bet palyginti save su kitais galime. Pagal pasaulio valstybių socialinės raidos indeksą Lietuva yra 46 vietoje ir priklauso gerai išsivysčiusių šalių grupei ([Human Development Report 2009](#)).

Vystomasis švietimas Europoje

Vystomasis švietimas – tai aktyvus mokymosi procesas grindžiamas solidarumo, lygybės, socialinės įtraukties ir bendradarbiavimo vertybėmis.

Vystomojo švietimo ir informuotumo didinimo tikslas – „sudaryti sąlygas kiekvienam Europos gyventojui visą gyvenimą turėti galimybių sužinoti ir suprasti pasaulio vystymosi klausimus bei jų aktualumą vietos lygmeniu ir atskiriems asmenims, taip pat naudotis savo teisėmis ir prisiimti savo, kaip kintančio pasaulio, kuriam būdingas savitarpio priklausomumas, gyventojų atsakomybę už pastangas kurti teisingą ir darnų pasaulį“.

Vienas iš svarbiausių tarptautinių vystomojo bendradarbiavimo tinklų CONCORD kaip vieną šios konfederacijos nuolatinių darbo grupių įkūrė vystomojo švietimo forumą (*Development education forum*) bei keletą metų įgyvendina vystomojo švietimo mainų Europoje projektą (*DEEEP*). Europos valstybių už vystomąjį bendradarbiavimą atsingos ministerijos ar jų paskirtos agentūros savo ruožtu yra sukūrusios vystomojo švietimo tinklą GENE. Šios struktūros yra kertinės kuriant vystomojo švietimo ir visuomenės informuotumo didinimo strategijas, metodus ir organizuojant jų plėtrą.

Prezidentaujanti Europos Sąjungai valstybė kasmet rengia Europos vystymo dienas. Tai renginys, skirtas informuoti visuomenę bei gerinti jos supratimą apie vystomąjį bendradarbiavimą bei prisidėti prie teikiamos paramos efektyvumo didinimo. Europos vystymose dienos sutraukia tūkstančius dalyvių, atvykstančių išgirsti Europos Sąjungos lyderių ir ekspertų, besivystančių šalių vadovų, atsakingų Europos Komisijos pareigūnų pranešimų ir pozicijų, susipažinti su vystomojo bendradarbiavimo pasiekimais.

Vystomasis švietimas dar kitaip vadinamas „globaliu“ arba „visuotiniu“. Globalaus švietimo definiciją kaip alternatyvią labiau linkę vartoti Europos Tarybos ir jos įkurto Šiaurės-Pietų centro, atsakingo už vystomąjį bendradarbiavimą, „orbitoje“ dirbantys veikėjai. „Visuotinis švietimas“ yra netikęs vertinys iš angliškojo global education, šią sąvoką dažnai mūsų šalyje painiojama su formalaus švietimo kontekste naudojama visuotinio švietimo mokslą, apimančią pradinio, vidurinio, aukštojo mokslo grandis. UNESCO sacvo dokumentuose naudoja tvarios plėtros švietimo (education for sustainable development) ekvivalentą.

Vystomojo švietimo formos

Vystomasis švietimas dažniausiai nėra atskirai dėstoma disciplina. Jis paprastai būna integruotas į kitus mokomuosius dalykus – istoriją, geografiją, meną, įvairius socialinius mokslus.

Vystomojo švietimo praktikai skirtingose šalyse taiko įvairias mokymo ir visuomenės informavimo formas. „Vieno pasaulio filmų klubai“ kviečia mokytojus, studentus ir moksleivius į dokumentinių filmų peržiūras, po kurių vyksta diskusijos, susitikimai su kviestiniais vakaro svečiais. Tarp populiarių projektų - savaitinės vaikų stovyklos, piešinių konkursai, šeimos dienos. Svarbi vystomojo švietimo dalis yra švietėjams rengiamos konferencijos, seminarai.

Vystomasis švietimas neapsiriboja vien mokymu bendrojo lavinimo ar aukštosiose mokyklose, bet apima ir suaugusiųjų švietimą, visuomenės informavimą bei įtraukimą į įvairias akcijas. Vystomojo švietimo gerosios praktikos pavyzdžiais 2010 m. balandžio pabaigoje dalinosi į Baltijos regiono šalių seminarą vystomojo švietimo tema susirinkusios nevyriausybinės organizacijos.

Vystomojo švietimo dilemos Baltijos šalyse

Pagrindinis sunkumas, su kuriuo susiduria visos trys Baltijos šalys vystomojo švietimo srityje, yra ne idėjų trūkumas, bet politinės valios bei finansavimo stygius. Seminaro dalyviai sutartinai kėlė tą pačią problemą: nors valdininkai su jais bendrauja geranoriškai, tačiau realūs valdžios veiksmai neretai atsilieka nuo žodžių, o krizė tampa dažniausiu argumentu pateisinti pagalbos stoką.

Visoms trimis šalims trūksta patvirtintos Nacionalinės vystomojo švietimo strategijos. Suomijos nevyriausybinių organizacijų platformos „Kehys“ pirmininkas, Europos vystomojo bendradarbiavimo organizacijų konfederacijos CONCORD valdybos narys Rillis Lappalainen akcentavo, kad nacionalinė strategija reikalinga ne kaip formalus dokumentas, bet kaip bendras susitarimas dėl veiklos kryptių.

Nors strateginio dokumento labai trūksta, tačiau vystomojo švietimo veikėjams ne mažiau rūpi ir tai, kaip Baltijos šalyse vystomąjį švietimą paversti įprastu reiškiniu.

Vystomojo švietimo projektai Lietuvoje

Švietimo ir mokslo ministerija įgaliojo savo kuruojamą instituciją Lietuvos vaikų ir jaunimo centrą įgyvendinti visuotinio (globalaus) švietimo veiklas.

Bendradarbiaudamas su Europos Tarybos Šiaurės-Pietų centru, Lietuvos vaikų ir jaunimo centras ne pirmus metus lapkričio pabaigoje organizuoja Visuotinio švietimo savaitės socialines kampanijas, pavasarį rengia visuotinio (globalaus) veiksmo dienas. 2008 metų Visuotinio švietimo savaitės renginių metraštis išleistas kompaktine plokštele. 2010 metų Visuotinio švietimo savaitės tema buvo „Taikos kultūra“.

Lygių galimybių plėtros centras vykdo projektą „Lygybės dialogas: politika ir švietimas“ (ES užimtumo ir socialinio solidarumo programa PROGRESS (2007-2013), taip pat įgyvendino Nacionalinės nevyriausybinių Vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platformos rėmuose vykdytą projektą „Lietuvos NVO ir jaunimo informavimas apie Vystomąjį bendradarbiavimą“. Centras parengė ir išleido mokymo priemonę „Galime keisti(s)“, skirtą mokytojams, moksleiviams ir visiems, kurie siekia, kad darnaus vystymosi bei žmogaus teisių nuostatos taptų neatsiejama kasdienybės dalimi. Leidinyje pateikiama teisinė ir teorinė informacija, interaktyvių užsiėmimų pavyzdžiai, vaizdinė medžiaga bei temos diskusijoms, kurios skatina pastabumą egzistuojančioms problemoms ir atsakomybę už savo veiksmus, bendruomenės, šalies ir globaliu, pasaulio mastu.

Vykdamas projektą „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų ir jaunimo informavimas apie vystomąjį bendradarbiavimą“, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija išleido leidinį „Vystomojo bendradarbiavimo politikos įgyvendinimas Lietuvoje. Informavimo ir

švietimo kampanija – 2008“. Ši asociacija 2009 metais yra paruošusi vystomojo švietimo mokymo priemonę andragogams.

Vystomojo švietimo tema diskutuojama viešojoje erdvėje, Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, LITDEA ir Nacionalinė nevyriausybių organizacijų vystymosi platforma surengė vystomajam (globaliam) švietimui skirtas konferencijas

2008 metais įsikūrusi Nacionalinė nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma (NVVO platforma) yra vystomojo bendradarbiavimo ir vystomojo švietimo srityje dirbančias Lietuvos nevyriausybines organizacijas vienijanti asociacija. Nacionalinės NVVO platformos tikslai – stiprinti bendradarbiavimą tarp VB srityje dirbančių nevyriausybių organizacijų ir atsakingų Lietuvos valstybės institucijų, aktyviai dalyvauti formuojant ir aptariant vystomojo bendradarbiavimo politikos tikslus ir rezultatus, formuoti viešąją nuomonę apie vystomąjį bendradarbiavimą rengiant visuomenės informavimo ir švietimo kampanijas, stiprinti NVVO platformos narių gebėjimus ir kompetencijas. Nacionalinė NVVO platforma vienija 17 narių. Panašių tikslų siekia ir kita neseniai susikūrusi 9 organizacijas jungianti skėtinė struktūra Lietuvos nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų tinklas LITDEA.

Internetiniai šaltiniai

www.pagalba.org

<http://www.savaite.lvjc.lt/>

http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/PUBLICATION_CONSENSUS_L_T-067-00-00.pdf

<http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=64>

<http://www.deeep.org/whatisde.html>

http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/GE_en.asp

<http://glen-europe.org/>

<http://www.unesco.org/en/esd/>

<http://www.worldbank.org/depweb/index.html>

<http://www.gene.eu/about-gene-1.html>

Projektas „Baltijos valstybių sprendimų, nuomonės formuotojų ir skleidėjų informuotumo didinimas apie vystymą“ Nr. DCI-NSA ED/2009/201-971 remiamas Europos komisijos – EuropAid bendradarbiavimo biuro. Šio dokumento kūrimui buvo gauta Europos Sąjungos finansinė parama. Už šio dokumento turinį išimtinai atsako Nacionalinė nevyriausybių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma, dokumentas negali būti laikomas atspindintis oficialią Europos Sąjungos poziciją.

Projektas yra bendrai finansuojamas Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos įgyvendinant projektą „Sprendimų, nuomonės formuotojų ir skleidėjų informuotumo didinimas apie vystymą“ Nr. 176-10-VBPDD.